

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 29. junija 1881.

Obseg: Postava za pospeh kmetijstva po uravnavi vodá. — Pogozenje Krasa. (Konec.) — Špargelj dolgo časa dober ohraniti. — Gospodarske novice. — Ali bi bilo na Kranjskem kakešnih šolskih reform treba? — Marchia Istria et Carniola „cum comitatu“. — Jugoslavjanski stenograf. — Slovansko slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Postava za pospeh kmetijstva po uravnavi vodá.

Spisal prof. Povšè.

Minister kmetijstva je zbornici poslancev predložil načrt postave, po kateri se ima kmetijstvu pridobiti, kar mu zdaj napačne struge rék, nepravilni vodotoki, povodnje, močvirja itd. jemljejo. Pomnoženje in zboljšanje zemljišč je cilj te postave, po kateri se imajo dežele, vodne zádruge itd. z državnim denarjem podpirati tako, da se v prihodnjih 10 letih (od leta 1882. do vštetega 1891. leta) vsako leto pol milijona gold. v to podporo obrne.

Da je ta vladni predlog, ki ga je dobil državni zbor v obravnavo, jako imeniten, je gotovo, kajti s tem bo dokaj pomagano v prvi vrsti živinorejcem, ki bodo po takih uredbah in preuredbah ob vodah ležečih, večinoma le za travnike sposobnih zemljišč pridobili lepo množino več sená, katero bo tudi finejše in s katerim bo mogoče, število živine pomnožiti; vsaj v živinoreji imamo iskati svojo bodočnost, rekel bi skoro, rešilo kmetijstva. Ako bomo pomnožili živinorejo, bo neposredno tudi polje (njivstvo) pospešeno, saj od živine dobivamo gnoj in ta je ona os, krog katere se vrtilo celo poljedelstvo. Uže večkrat sem v „Novicah“ pisal o veliki važnosti in potrebi živinoreje, o tem pa me vodi prepričanje, da le v pomnoženi, umni živinoreji ima veliko število, skoro ogromna množina slovenskih kmetovalcev iskati si rešila, ne le za to, ker dandanes živina največ dobička donaša, temveč tudi zato, ker od pomnožene živinoreje bomo dobivali večo množino gnoja, katerega toliko potrebuje naša uže zeló opešana zemlja.

Komaj da zapustí kaka rastlina njivo, uže isti dan v njo vsejemo drugo, in ker nimamo dovolj gnoja — umetnih gnojev naši gospodarji še ne poznajo ali saj jih nočejo poznati — revna je žetev, boren je pridelek. Pa tudi drugače ne more biti. Brez strahú lahko rečem, tudi kranjska zemlja je opešala, in kdor res v srci čuti kot kmetovalec ljubav za to zemljo, naj ne prezira te ostre besede, ter naj na to dela, da naši zemlji z obilnim gnojenjem pomoremo če ne k nekdanji, vsaj dostojni moči. Ozrimo se le na Banat in druge pokrajine, katere so nekdanj slovele zaradi neusahljive

svoje rodovitnosti; sedaj je pa uže ona „črna prst“ opešala in slišati ni več o oni izredni rodovitnosti.

Zato jaz radosten pozdravljam novo èro kmetijskega napredka z vladnimi naredbami, katere imajo namen, kakor lanska postava, ki prepoveduje vvaževanje goved iz Ruskega in Turškega, in sedanja, ki želi urediti vodne razmere in s tem zboljšavati zemljišča, posebno za krmo namenjena. Rad priznavam, da revščina med kmetovalci je velika in da sila kola lomi, pa ne morem si kaj, da onih gospodarjev, kateri svoje seno prodajajo, namesto da bi ga po domači živinoreji izkoristili, pri tem pa dobili tudi dokaj gnoja, ki bi branil opešanja zemljo, ne bi imenoval lehkomišlečih, maloskrbnih. Pa prav to podaja mi nadaljno vprašanje: kaj pomaga pridigovati, kaj pomagajo celó vladine naredbe za zboljšavo travnišnih zemljišč, če kmetovalec nima od kod vzeti živine, katere izpodrediti ne more, kakor — zajce domače?

To ugovarjevanje obupajočega kmetovalca je žalibog le preresnično in skoro sploh veljavno. Gospodar je ves zadolžen, pod bremenom dolgov in vsestranskih davščin zdihuje in komaj čaka, da mu je krava storila telce, katero takoj prodá, da z izkupljeno svoto potolaži najhujšega stiskovalca. Ko pa pride slaba letina, mora tudi kravo in voliča prodati; spenja se po zadnji bilki, da bi še na dragi mu očetnjavi obvisel, kakor vtapljajoči se človek v dereči vodi.

Koliko so žalostne letine vplivale na število živine, to leží odprto pred celim svetom.

Zadnje številjenje živine kaže, da na priliko, po Goriškem, posebno v nekaterih krajih, je silno padlo število živine v 10 letih. Ko dobim celo novo štatistiko, hočem sestaviti številke tudi za Kranjsko in podati čast. čitateljem pregled, gotovo zanimiv, kateri nam bode jasno kazal, kakošno je naše blagostanje.

Kaj tedaj storiti? Pomoči je treba dati našim živinorejcem, vse pa se mora vjemati, da se doseže blagi namen. Lepa je postava, ki prepoveduje vpeljavo ptujih goved, ker ona nam zagotavlja, da bomo mogli po pošteni ceni prodajati svojo živino, — lep je sedanji načrt postave, ki hoče za zboljšavo zemljišč ob vodah skrbeti; — lep je poduk in nasvet, da naj kmetič pomnoži število goved in da naj ne prodaja sena v mesta, a vse to bode brez vspeha, če vsem tem pogojem ne pristopi še pogoj v pomoč, to je, da gospodarjem, želečim pomnožiti število živine, priskrbimo denarnih pomočkov po nizkih obrestih. Posojilnic, in sicer ne le hipotekarnih, ampak osebnih (personalnih) je treba

našim kmetovalcem, ako resno hočemo rešiti jih od propada. Zato, domoljubni veljaki, ne zabite na ustanove takih posojilnic. Merodajni krogi ne prezirajte tega pogoja, ako hočete, da bodo nove naredbe koristile ne le mogotcem, velikašem, ampak tudi veliki večini naših ubožanih slovenskih oratarjev.

(Konec prihodnjič.)

Pogozdenje Krasa.

Spisal —εφ.

(Konec.)

3. Naj se pri denarni podpori od strani vlade za pogozdenje goličav ostro na to pazi, da se denar, katerega je obdarovanec dobil, samo za pogozdenje porabi.

Več posestnikov, kateri so gole prostore z drevjem nasadili, je bilo uže od vlade z denarjem obdarovanih. Nekateri taki posestniki so v naglici kakošen pašnik ogradili in nasadili. Priznana jim je bila denarna podpora. Drugo leto niso nadaljevali ali zasadbe popravljali, in sadež se je vidno krčil. Taki ljudje so rekli: „dajte mi zopet podpore, drugače ne bom popravljaj“. In tako so mislili in še mislijo, da jim mora vlada za vsako malenkost denarne podpore dati.

Prigodilo se je tudi, da so zasadbe obdarovanih posestnikov pogorele. Morebiti so ti menili zopet vladne podpore deležni biti! Ni bilo dosti, da so taki posestniki sadike zastonj dobili, svoje prostore sebi nasadili, pa še denarno podporo so prejeli, a denar za druge reči potrosili. Da jim na pogozdenji Krasa ni bilo veliko ležeče, vidimo iz tega, ker so na eni strani pogozdovali, na drugi odgozdovali ali na golo sekali.

Ljudstvo si mora samo pomagati, vlada pa le pripomoči, to je, pota gladiti, kajti, potem se bode storjeno delo bolje cenilo.

Čujemo klic po popotnih učiteljih, kateri bi vladi velike stroške prizadejali, revnemu kmetu pa le malo koristili. Revni kmet ima kmetijo zadolženo, nima živine, še celó orodja ne, da bi si mogel polje obdelati. Pri takih posestnikih je treba vladne pomoči in pa poduka po njenih organih, katere uže ima. Dotični uže obstoječi vladni organi naj bodo v vsakem kraji popotni učitelji našega naroda!*)

4. Na kateri način naj vlada posestnikom na Krasu za pogozdovanje denarne podpore deli? Tukaj veljá pravilo, naj se za malo denarja veliko doseže. Jaz menim, da bi se največ s tem doseglo, ako se dotičnemu posestniku delavci, s katerimi je zasadil Kras, plačajo in to tako dolgo, dokler ni prostor dobro nasajen. Da se pa ume pravilno saditi, bi se morali delavci podučiti. To naj pa uže obstoječi vladni organi v zimskem času storé. Za majhne krajcarje, recimo, da se dotičnemu le stroški povrnejo, bi se enaki poduki vspešno vršili.

Dokler ljudstvo ne bode znalo sadik na Krasu pravilno saditi, tako dolgo ne moremo na vspešno pogozdovanje Krasa misliti. Znano je, da se s pravilnim sajenjem vse, z nepravilnim pa nič ne doseže.

Jaz si tako podučevanje tako le mislim: V zimskem času ob nedeljah naj bi se posestniki ene ali več vasi skupaj s pripomočjo gospodov duhovnov, učiteljev in

*) Res kratka pot poduka bi bila ta, da bi vladni gozdarji in njih pomočniki posestnike podučevali, — al tu se nam vriva tehtno vprašanje: bode te vladne organe tudi volja prevzeti ta posel? Vsaj vemo, kako radi uradniki od sebe odvrtačajo, kar ni strikte njihova dolžnost. Vred.

drugih izobraženih mož zbrali na kakem primernem prostoru. Dotični učitelj bi potem zbranim praktično pokazal, kako naj se sadi, da bo prav itd. Tak poduk bi ne trajal dolgo, imel bi pa velik vpljiv. To mi bode vsak, kdor je na Krasu drevje sadil, pritrtil. Jaz sem letošnjo spomlad večje nasadbe na Krasu nadzoroval in zdaj se vidi, da se tam, kjer so delavci bili v sajenji nekoliko podučeni, nasadba boljše obnaša, kakor tam, kjer je bilo treba delavce še le učiti. Tukaj naj toraj vlada pripomore, kajti tako se bode z malim veliko doseglo.

5. Katere sadike so za Kras najboljše in kako naj se sadé?

Skušnja uči, da je za pogozdenje Krasa črni bor najboljša sadika. Če črni bor, 2—3 leta star, pravilno sadiš, boš z nasadbo gotovo zadovoljen. Poleg črnega bora raste tudi beli bor, akacija, jesen, brest, javor, topol itd. (Smreka in hoja morali bi več zavetja in sence imeti). Saditi se pa mora tako:

Ako imaš borovec kam dalje nesti, mu moraš koreninice dobro z mokrim mahom in slamo zadelati, da se ne posušé. Ko prideš na prostor, kjer ga misliš saditi, deni ga v vodo z zemljo namešano. Prireži mu potem z ostrimi škarjami dolge koreninice. Skopaj tako prostorno luknjo, kakoršno skoplješ na svojem vrtu, kedar sadiš malo sadno drevje. Ko je to storjeno, poberi drobno prst in deni jo na dnu v luknjo. Primi zdaj borovec in razprostri mu lepo koreninice po luknji in zasuj jih z ravno tako prstjo. Ko je dosti visoko zasut, dobro pritisni zemljo. Poberi šaro, deni jo okoli njega in glej, da ga nisi pregloboko v zemljo djal. Če imaš večé kamenje pri rokah, mu ga postavi za zavetje, a zmerom na oni kraj, od kodar veš, da burja piha.

Izmed tako vsajenega drevja se ga bode gotovo 50 do 60 od sto prijelo, in trud ni bil zastonj.

Drugo leto popravljaj, to se pravi, nasadi po tistih luknjah, kjer so se borovci posušili, zopet druge in to ponavljaj vsako leto tako dolgo, da je ves prostor dobro nasajen. Pravila, koliko se mora eden od družega saksebi saditi, se na Krasu ne moreš držati, kajti ni povsod zemlje, zato sadi tam, kjer je zemlja.

S temi besedami sem hotel nekoliko k pogozdenju Krasa pripomoči in našo sl. vlado na to vprašanje opozoriti, kajti to vprašanje je ne le iz narodno-gospodarskega, temveč tudi iz političnega stališča silne važnosti. Znano je namreč, da na Krasu stanuje Slovan. Ta Slovan je živ jez proti navalu od italijanskega juga. Zvest je svojemu vladarju in strastno ljubi svojo kamnito domovino; on plačuje visoke davke državi in daje čvrste sinove vojaštvu. Al reven je ta Slovan, zeló reven. Peščeno zemljo pridno obdeluje, pa mu noče rediti in večkrat — strada!

Naj mu toraj pravična vlada pomaga do boljšega gmotnega stanja, da se bode mogel razširjati in nepremagljiv jez proti južnemu sosedu postati. Pomore mu pa s tem, da mu dá dela in zopet dela!

Gospodarske izkušnje.

Špargelj dolgo časa dober ohraniti.

Špargelj se dá veliko dni, pa tudi nekatere tedne prav gotovo dober ohraniti, če ga v kleti (hramu) z vlažnim peskom pokriješ. Predno ga kuhati daš, ga je treba le obrisati in peska očistiti. Ni pa prav, ga v vodi shranjenega imeti.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 6. julija 1881.

Obseg: Postava za pospeh kmetijstva po uravnavi vodá. (Konec.) — Odkod je kuga med raki. — Nekoliko črtic o obdelovanji in letini našega ljubljanskega močvirja. — Gospodarske novice. — Slovenski jezik po c. kr. uradih. — „San Clementi“ v Rimu. — Dogodbe v Pragi. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Postava za pospeh kmetijstva
po uravnavi vodá.

Spisal prof. Povše.

(Konec.)

O ustanovi novih posojilnic bo pač marsikdo rekel, da jih ni treba, vsaj se jih uže zdaj ne manjka, ki posojujejo rade denarje na posestva. Da, da! izposojujejo rade denar, al največ le na prvi vpis; koliko pa je pač tako srečnih gospodarjev, da bi ne bil nikdo vknjižen na njih lastnini, če drugi ne, gotovo so dediči itd. Kako je podporno obrtnijsko društvo v Ljubljani pod vrlim vodstvom toliko pomagalo ljubljanskim obrtnikom? — kako drugače kakor z delitvijo osebnega (personalnega) kredita! In tega potrebuje ravno naš kmetovalec. Saj se lahko za nakup živine izposojeni denar zagotovi s tem, da gospodar v zagotovilo ali asekuriranje zastavi kupljeno živino. Ko mu bo krava donašala mleka, masla in sira, ko bo od nje izredil mlado — imel bo večih dohodkov, mogoče mu bo povrniti izposojeni denar, in zbrisalo se mu bo zagotovilo, postala bo živinica njegova popolna last. Naj bi država, in če noče ta, naj bi deželni zbor kranjski ustanovil zaklad, ki bi se enakomerno razdelil po okrajih, ter iz teh podeljevali osebni krediti v namen nakupovanja živine proti pogoju, da izposojevalec zastavi v zagotovilo dotično živinče, dokler ne povrne izposojene svote. Do take živine ne bo nikdo imel pravice, da bi jo zarubil, kakor ne more nikdo vzeti zemlje, na kateri je uže vknjižena njega pravna terjatev. Kolikor mi je znano, ima Krajina takih zakladov v lasti, katere bi lahko v to svrhu izposodila, vsaj bodo izposojevalci plačevali tudi primerne obresti in več od 4 odstotkov itak dandanes oni zakladi ne donašajo. Deželni odbor bi imel vrhovno vodstvo in bi imenoval v vsakem okraju poseben oskrbovalni odbor, ki bi na dotični okraj pripadajočo svoto oskrboval in iz nje delil izposojila takim gospodarjem, ki so vredni osebnega zaupanja in pomoči, ter bi v zagotovilo prijeli protipis, katerega bi deželnemu odboru vpošiljali.

Da bi okrajni odbori bili potrebni, ter da bi deželni odbor ne mogel vsega oskrbovati, vtemeljujem s tem, da v okraju stanujoči pošteni možje poznajo skoro vsacega kmetovalca, toraj lahko razsodijo njegovo zaupljivost. Premajhnih občinskih odborov pa ne bi

svetoval, ker tu marsikrat odločuje osebni ozir ali ozko prijateljstvo ali osebno sovražtvo, kar se ve da pogostoma sega celó tudi v obširne kroge, kjer bi osebni oziri morali popolnem zginiti. Zgube se bi deželi po taki poti s protipisi ne bilo bati; edino v takem slučaju bi utegnila dežela trpeti zgubo, ko bi kaj živine pocepalo, morda ob času kake živinske kuge. Al tudi proti temu se more dežela zavarovati, vsaj bo dolžnik ne le z dotično živino, ampak z vso svojo osebo porok za povračilo sprejetega posojila; da se pa še bolje zavaruje dežela, lahko bi stavila pogoj, da živina, stavljena v zagotovilo, mora pri kaki asekuranci biti zavarovana.

Tu zopet nastane vprašanje, kje pa zavarovati živino, vsaj ni takih zavarovalnic v Avstriji, izvzemši ono na Vorarlberškem. Domoljubi! to pa je poslednji ud ketine, kakoršno jaz mislim, da je potrebna, da bo trdno verige, ako hočemo pomoči našim kmetovalcem do boljšega. Priredimo njim mogočost obilniše živinoreje in priskrbimo jim naposled še zagotovilo stalne sreče v bodočnosti. Naj nam je zgled vrla mala deželica „Vorarlberška“, kjer uže 15. leto obstoji deželna zavarovalnica za živino, kjer živinorejci z malo svoto zavarujejo svojo živino in se jim ni bati, da bi nesrečna živinska kužna bolezen, ali druga nevarnost, na priliko, na paši ali pri delu, porodu, ognju itd. mógla ga takoj spraviti na beraško palico. Morda sem prevročih misli in želja za kmetovalca, vendar smem upati, da v teh mojih besedah leži zrno, iz katerega lahko vzraste krepko drevó. Zato kličem svojim rojakom, naj beró te moje nasvete, in posebno kmetijski družbi in neutrudljivo delajočim deželnim poslancem naše domovine priporočam, naj blagovolijo prevdariti jih! Z dobro voljo, neumorno vstrajnostjo more se marsikaj doseči, pomagati, da! slovenskega oratarja rešiti propada! To je pač prelep cilj, vreden dela in truda najboljših sinov domovine, vsaj blagostanje naroda je temelj slehernemu napredku, torej tudi narodnemu. Ko si tako bo opomogla domovina, mógla bo sčasom misliti na še večí razvoj — na kmetijsko obrtnijo. Pred vsem pa je treba temelja, na kojem bo mogoče dospeti do popolnosti.

Odkod je kuga med raki.

Nekaj let je mnogo slišati o kugi, katera nedolžne rake strahovito pokončava. Leta 1874. so na Pruskem v Braniborskem okraju, l. 1876. v Alzaciji, pozneje na Saksonskem, Bavarskem, Würtemberškem in v zgornji Avstriji skoraj vsi raki poginili. Lani je prišla v vod-